

KARHULA

Kyläkeskiviikko 17.10.2012

Suomen maatalousmuseo Sarka
Teppo Vihola

Mikä Karhula?

- Karhula alkaa Suomen maatalousmuseo Sarasta etelään päin ja se sijaitsee Petäjokivarressa (ent. Karhulanjoki) kohti Mellilää
- Karhula ja Piltola olivat hyvin lähellä toisiaan ja usein ja varsinkin viime vuosikymmeninä kylistä on puhuttu yhtenä Karhula-Piltolana
- Kuuluneet myös samaan jakokuntaan

Kylän nimi

- Vaikea varmasti sanoa mitään nimen etymologiasta
- Uskottavasti kuitenkin karhu eläimenä jotenkin asiaan liittyy
- Karhulan kylän "vuoressa" on voinut pesiä karhu
- Nimi saattaa toki tulla jostakin aivan muustakin
- Yleensä ehkä ensimmäisten asukkaiden mukana
- Suutarin talosta on esitetty, että talossa olisi joskus toiminut suutari – ei kovin uskottava selitys ellei kyseessä ole kokonainen suku

Kylä syntyy

- Ensimmäiset vakituiset asukkaat asettuvat kylään 1300-luvun puolivälin vaiheilla
- 1500-luvun jälkipuoliskolla kylän suurin talo oli Suutari, joka maksoi veroa 8 ¾ äyriä
- Vuonna 1571 Karhulassa oli kolme taloa
- Vuonna 1696 jo 6 taloa – tilanne oli periaatteessa sama 1700-luvun puolivälissä, kun isojakoa ryhdyttiin käymään
- Vain Utsuri oli jakautunut kahdeksi – Kylä- ja Pelto-Utsuriksi

Karhulan talot vuonna 1769

- 1 Hulmi
- 2 Suutari
- 3 Hakkinen
- 4 Rantala
- 5:1 Kylä-Utsuri
- 5:2 Pelto-Utsuri
- 6 Tohna

Karhula - Varsinaissuomalainen ryhmäkylä

- Kyläntontti Petäjokivarressa sillan pielessä joen molemmin puolin
- Virtaamissuuntaan katsoen vasemmalla puolella Suutari, Hakkinen ja Hulmi sillan suunnasta järjestyksessä
- Oikealla puolella Rantala (sillanpielessä jokirannassa), Utsurit ja Tohna (hiukan sisemmällä tien toisella puolen ensin Utsuri ja sitten Tohna)

Kyläntontti

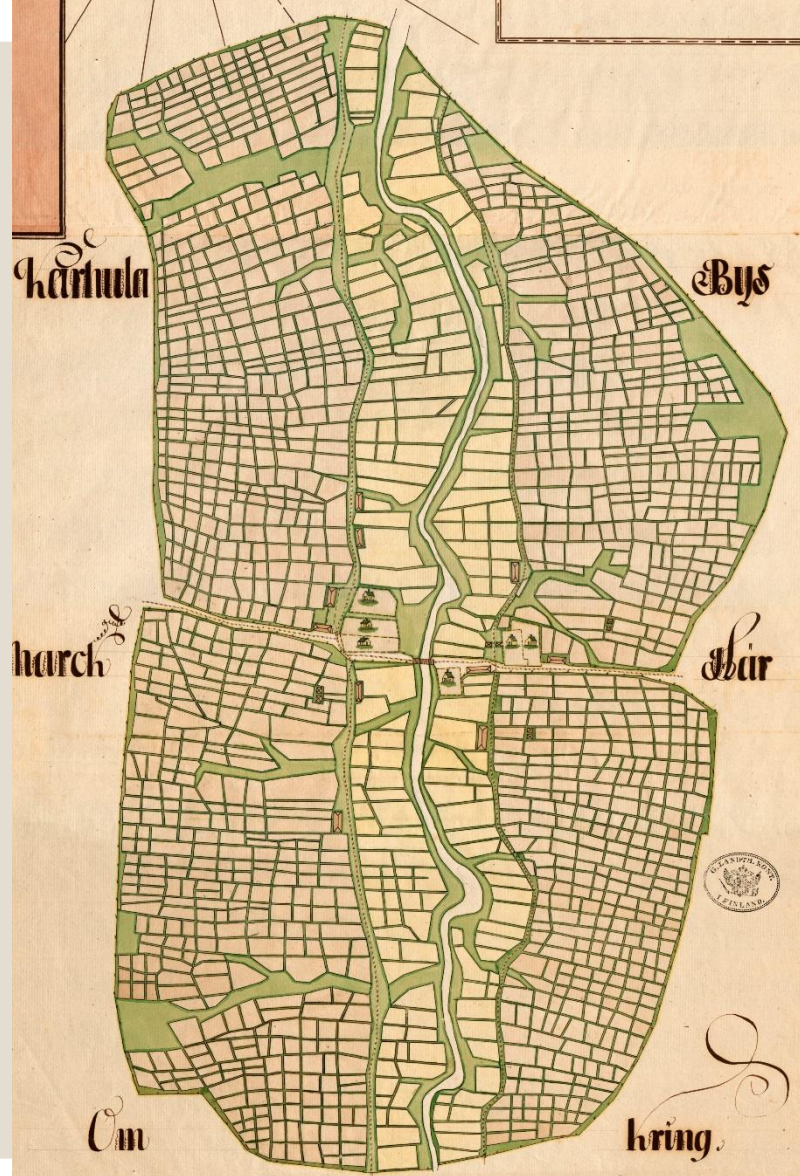

Ei aivan tavallinen kylä?

- Kylän rakenne oli hiukkasen poikkeava
- Kaksi ryhmää – yksi joen kummallakin puolella
- Ei yhtä tiivis kuin yleensä
- Kuitenkin varsin kompakti kokonaisuus
- Kaikki huutohollin sisällä

Rakennukset

- Yleensä taloilla oli tontti, jonka yhteydessä oli navetta, talli ja aittoja
- Riiket pelloilla
- Karhulassa taloilla oli yleensä kaksi riittä – toinen pohjoisella pellolla ja toinen eteläisellä
- Joskus riihitontilla myös aitta (Rantala, Suutari)
- Saunat, pajat ja muut herkästi palavat sijoitettiin yleensä kauemmaksi rakennuksista

Maanmittaushallitus,
Maanmittaushallituksen
uudistusarkisto, Loimaan
maalaiskunta, Karhula; Isojako 1769-
1788 (A55:13/1-4)

Tiet Karhulassa

- Kylän läpi kulki paikallinen mylly-, kirkko- ja kärejätie, joka johti Loimaan (vanhalta) kirkolta Puujalkalan, Karhulan ja Piltolan kautta Vähäperälle tai Pesänsuolle myöhempään Mellilään – vähäinen rukoushuonekunta 1825 – varsinaisesti Mellilä syntyi vasta rautatien myötä 1880-luvulla ja itsenäistyi omaksi kunnakseen vuonna 1916
- Pesänsuolta tie johti Pappisten kautta Hartoisiin, jossa se yhtyi maantien Loimaan lenkkiin
- Karhulasta kohti myöhempää kauppalaä johtavaa tietä ei ollut vaan pistotie loppui pellon rajaan
- Karhulan sillasta huolehtivat isonjaon jälkeen vain Tohna, Utsuri ja Rantala – aiemmin muutkin kylän talot, mutta jaon jälkeen ne saivat maansa joen tienpuoleiselta sivulta
- Vanha Turuntie rakennettiin vasta paljon rautatien tulon jälkeen – kauppalaä ei ollut, joten sinnepäin ei ollut asiaa
- Kuntakeskus oli Hirvikoskella

Myllyjä

- Karhulanjoessa – Petäjoessa jo 1500-luvun lopulla pieni vesimylly, jota voitiin käyttää syksyin keväin tulvavesien aikana
- Kaukana eivät olleet Juvan ja Vesikosken ympäri vuoden jauhavat myllyt
- Näissä Karhulan kylällä ei kuitenkaan ollut osuuksia eikä voimaa riittänyt oikeastaan kuin osakkaiden käyttöön
- Tohnan tuulimylly 1810, Hakkisen tuulimylly talon eteläpuolella (kartassa 1882), Pelto-Utsurin mylly
- Karhulan Kylä-Utsuri, Pelto-Utsuri ja Tohna omistivat osuuksia Juvankoskessa olleesta vähäisestä Ilmaristen myllystä

Niityt

- Karhulan kylällä hyvät niityt, jotka jo 1500-luvun lopulla tuottivat heiniä vähintään 25 aamia taloa kohti
 - Aami = neljännes talvikuormaa (1600-luvulla) n. 500 kg (vaihteleva suure, jonka tarkkaa määrää on vaikea sanoa)
- Isojakoa tehtäessä niityt arvioitiin niiden antaman heinän mukaan kuormina, jolloin sato oli 20 leiviskää tynnyrinalalta (leiviskä = 8,5 kg) 170 kg
- 1750-luvulla Utsuri vaati kylän niittyjen oikeudenmukaisempaa jakoa – talot luovuttivat Utsurille yhden niittykappaleen kukin

Metsät

- Vuonna 1631 Karhulan kylän metsät arvioitiin ahtaiksi – riittivät vain polttopuiden hankintaan ja laidunnukseen
- Kylien alueet pieniä eikä merkittäviä takamaita tiheäkyläisessä pitäjän osassa ollut
- Luokittelussa toiseksi heikoin ryhmä eli metsä oli käytännössä riittämätön edes kotitarpeiksi

Raakaa elämää

- 1600-luku oli raakaa aikaa eikä armoa tunnettu
- Karhulan ja naapurikylän Puujalkalan välillä karmea rajariita ja muuta vallattomuutta
- Vesikosken Marttilan ja Kahulan Rantalan taloilla hirveä keskinäinen riita, joka johti kohtuuttomuuksiin
- Retkikuntia ja rankaisuretkikuntia – ja kylien välinen matka oli vain muutamia kilometrejä
- Rantalan isännän veli oli kirjoitettu sotilaaksi, ja velvollisuuttaan hän pakeni metsään
- Vesikosken Erkki Rekonpoika ja hänen retkikuntansa jäsenet julistettiin rauhattomiksi - lainsuojaton

Sotilaat

- Karhulan Hulmi oli 1600-luvun lopulla Loimaan jalkaväkikomppanian vääpelin puustellina
- Sama talo lippumiehenpuustelli (Peter Fingerroos) 1700-luvulla
- Vuonna 1770 Hulmi oli enää entinen puustelli
- Vuonna 1700 Karhulan Hakkinen, Tohna, Suutari ja Rantala pitivät yllä sotamiestä Turun jalkaväkikomppanian ruodussa 85 (Antti Yrjönpoika Frisk) – v. 1770 Michel Höök s. 1752
- Utsuri kuului ruotuun 86, johon sen lisäksi kuuluivat Klokkanlan ja Vesikosken Hannun talot (korpraali Juho Kastu)

Vaikeita aikoja

- Katovuodet seurasivat toistaan
- Suuret kuolonvuodet 1697 pahin
- Isoviha koetteli: Karhulan taloista kaksi sai menetysten vuoksi 1-2 vapaavuotta ja yksi Utsuri täydet 6 vapaavuotta

Isojako

- 1769-1788
- Maa jaettiin ensimmäisen kerran yksityiseksi taloille – aiemmin maa kuului kylille yhteisesti
- Karhulassa isojako tapahtui kovin aikaisin eikä ollut hyvin perusteellinen
- Ryhmäkylä säilyi suhteellisen hyvin ja näkyy vieläkin pääosiltaan
- Vain Suutarin talo siirrettiin hiukan kauemmas ja kahtia jakautuneesta Utsurin talosta Pelto-Utsuri

Jaon tekijät

- Hulmi: om. Gustaf Fredrik Ekman s. 1730
- Suutari: nuori isäntä Michel Eriksson s. 1734 (asiakirjassa Matts Sutari ?)
- Hakkinen: isäntä Henrik Thomasson s. 1724
- Rantala : isäntä Michel Johansson s. 1752
- Utsuri: isäntä Michel Jacobsson s. 1749
- Tohna: vanha isäntä Jacob Jakobsson s. 1703

Maanmittauskartoitus,
Maanmittauskartoituksen
uudistusarkisto, Loimaan
maalaiskunta, Karhula; Isojako
1769-1788 (A55:13/1-4)

Pellon jako

- Vallankumouksellinen muutos
- Ennen isojakoa taloilla kullakin enemmän kuin sata lohkoa
- Entiset umpiaidat jaettiin talojen kesken
- Kukin sai kaksi peltolohkoa paitsi Utsuri, joista kumpainenkin talon puolisko sai yhden
- Kylä jakautui käytännöllisesti kahtia: joen länsipuoli ja itä puoli
- Länsipuolen taloille silta kävi tarpeettomaksi ja sen ylläpito siirtyi kolmelle (4) itäpuolen talolle

Kylän peltoala ja sen jakaminen taloille

- Kylän peltoaukea oli yhtenäinen, jos kohta sen reunoille oli syntynyt lisäaloja
- Koko peltoala oli laajuudeltaan 80 tynnyrinalaa ja 22 kapanalaa eli noin 40 hehtaaria
- Joen länsipuolella 41 tynnyrinalaa 16 kapanalaa ja itäpuolella 39 tynnyrinalaa 6 kapanalaa
- Kummallakin puolella eteläinen ja pohjoinen pelto, joita kiersi vanha umpiaita
- Länsipuolen talot jakoivat länsipuolen pellot ja itäpuolen talot itäpuolen pellot

Pellot taloittain

- Hulmin puustelli 17 tynnyrinalaa 22 1/10 kapanalaa
- Suutari 11 tynnyrinalaa 20 6/10 kapanalaa
- Hakkinen 12 tynnyrinalaa 5 3/10 kapanalaa
- Rantala 8 tynnyrinalaa 26 6/10 kapanalaa
- Utsuri 14 tynnyrinalaa 4 6/10 kapanalaa
- Tohna 9 tynnyrinalaa 6 8/10 kapanalaa
- Utsuria käsiteltiin yhtenä, vaikka talo oli todellisuudessa jakautunut kahdeksi – Kylä- ja Pelto-Utsuriksi – näistä kumpikin sai yhden osan

Niittyjen jako

- Kylän hyvät ja tuottoisat niityt jaettiin niinikään tasan (verolukujen mukaan) talojen kesken
- Kukin sai osansa ja niittyjen merkitys säilyi tärkeänä – heinän peltoviljely alkoi vasta sata vuotta myöhemmin
- Varsinaisten niittyjen lisäksi peltojen pientaret tuottivat heinää

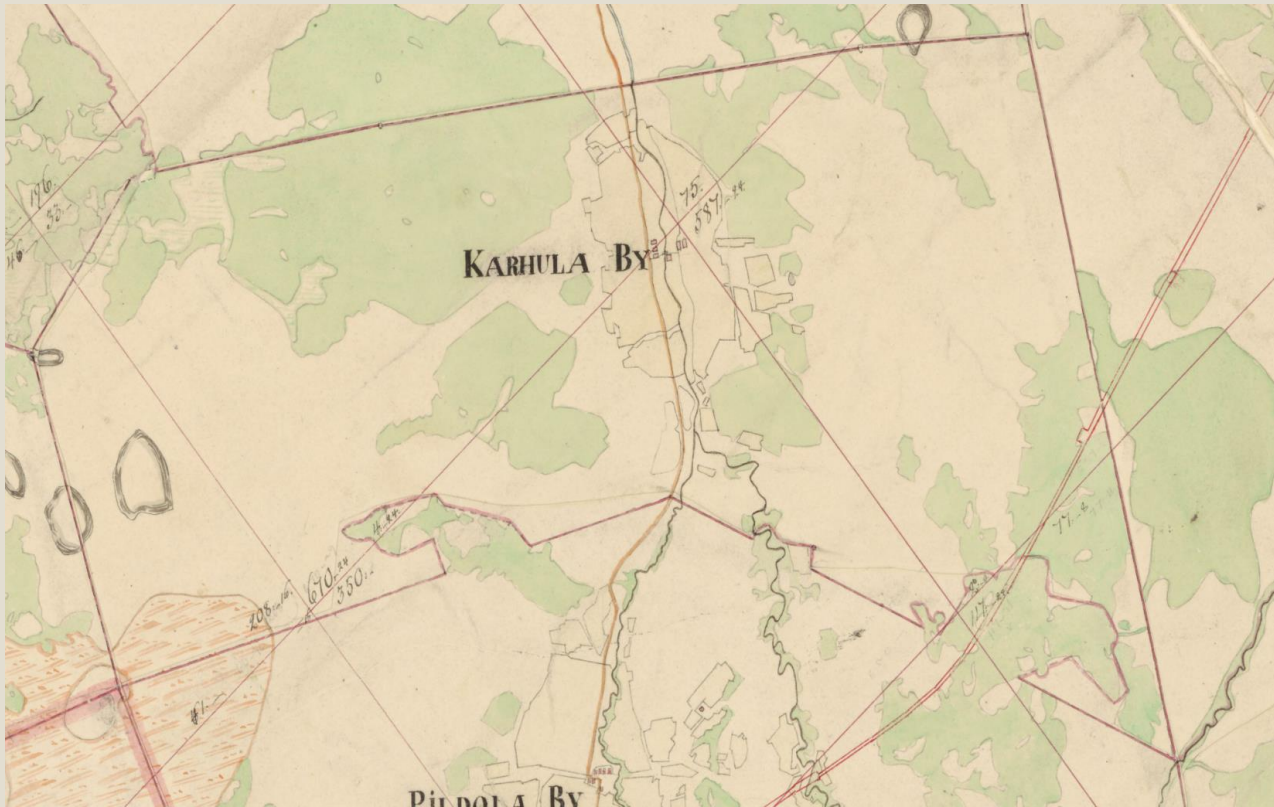
Niityt taloittain

- Hulmi 17 lohkoa – 40 kuormaa
- Hakkinen 14 lohkoa – 34 kuormaa
- Suutari 12 lohkoa – 36 kuormaa
- Tohna 11 lohkoa – 20 kuormaa
- Utsuri 15 lohkoa – 35 kuormaa
- Rantala 15 lohkoa – 33 kuormaa
- Yhteensä 84 lohkoa!
- Niittyjen jako hankalampaa kuin peltojen, koska niittyjen laatu vaihteli niin paljon – tämän vuoksi runsaasti erillisiä palasia ja niityt jaettiin usein talojen kesken

Metsän jako

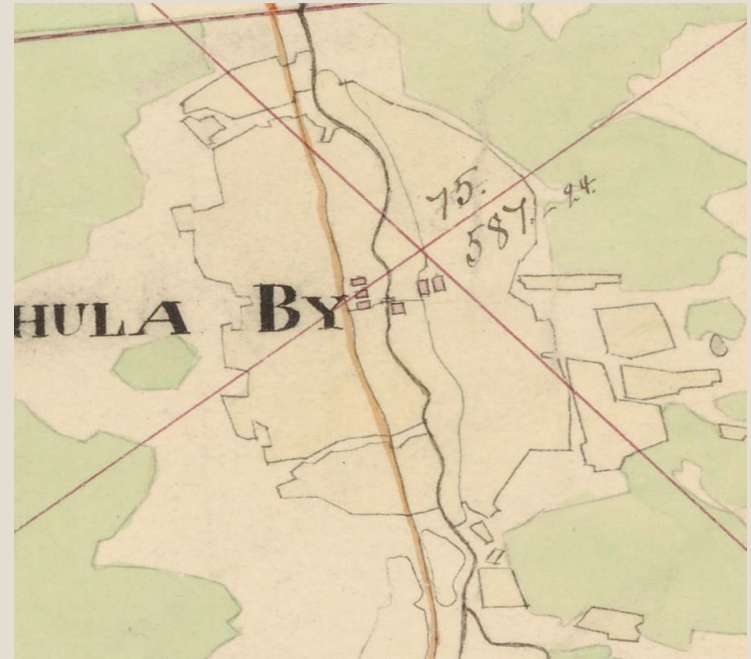
- Vähäiset ja heikossa kunnossa olleet metsät jaettiin niinikään taloille
- Talojen metsän käyttö jatkui suunnilleen ennallaan kukin omassa metsässään
- Laidunnus, polttopuut, aitaus, rakennus
- Pitemmällä aikavälillä metsää ryhdyttiin säästämään ja sen laatu alkoi parantua

Pitäjäntakartta 1846

Muutokset

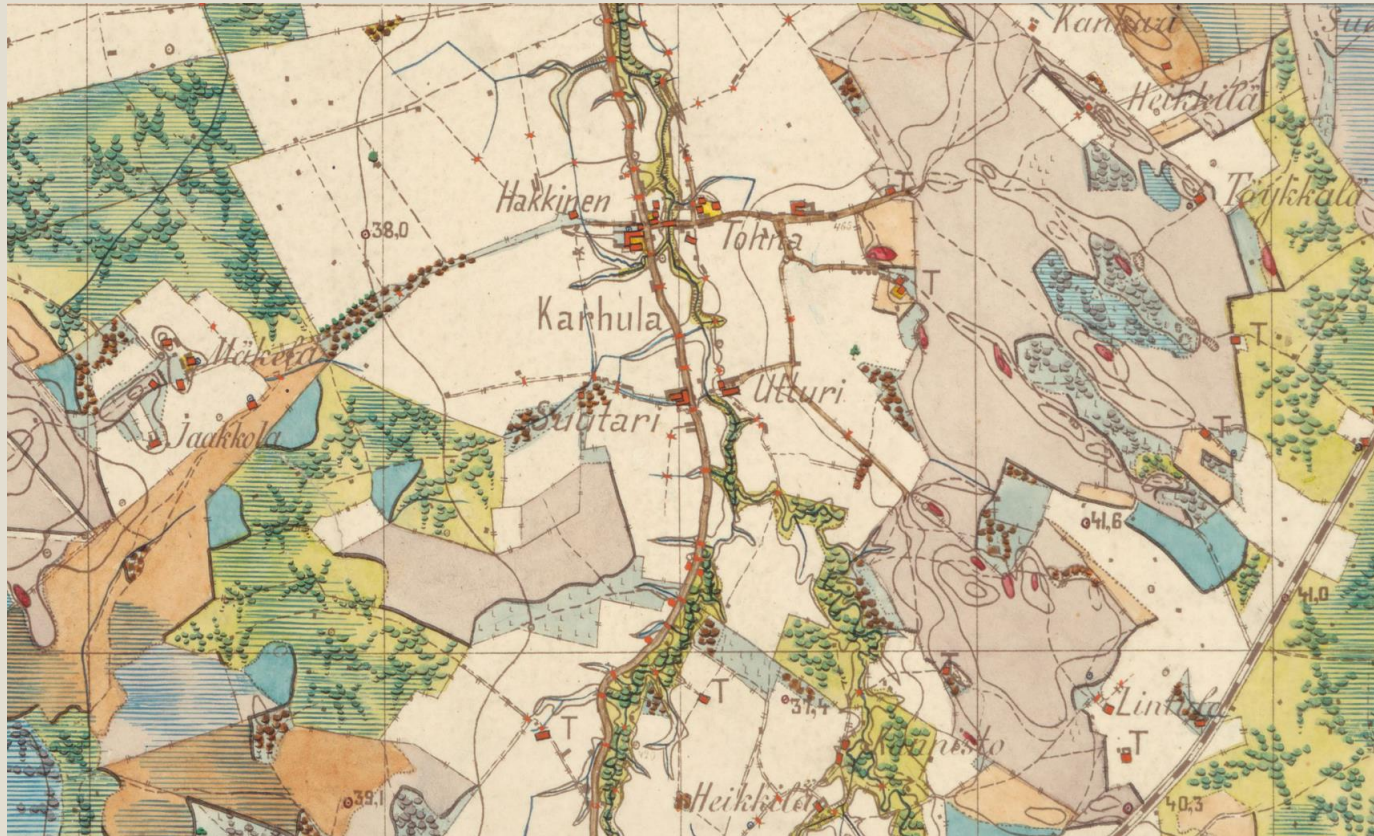
- Ryhmäkylä vielä tallella
- Kylänaukea ennallaan

Kylän väkeä

- 1860 siltavouti Gustaf Lindström
- Kylä-Utsuria omisti rustholli Mäki-? I Mommila?

Karhula senaatin kartassa 1882

Muutokset

- Ryhmäkylä osin hajonnut
- Suutari ja Peltö-Utsuri siirtynyt kauemmas
- Tohna, Rantala, Hulmi, Hakkinen ja Kylä-Utsuri vielä ryhmäkylässä
- Torppia tullut mukaan kuvaan
 - Talot saattoivat niitä perustaa omille maille
- Valtava määrä veräjiä

Kylän väestö

- 1770 kaikkiaan n. 70 ripillä käyvää
- 1800 kaikkiaan n. 117
- 1830 kaikkiaan n. 264
- 1860 kaikkiaan n. 336
- Alle 16-vuotiaat ei ripilläkäyvät aina lisäksi
- Luvut vain noin lukuja ja ne on laskettu rippikirjasta ottamatta huomioon muuttoja
- 1800-luvun puolivälissä väkiluku ylitti kantokyvyn – aviottomia lapsia alkaa ilmestyä

Käsityöläisiä

- 1800 käsityöläisiä
 - seppä Thomas Matsson
 - muurarimestari Jacob Wilander
 - pitäjän räätäli Michel Johansson
- 1830 käsityöläisiä
 - pitäjänseppä Thomas Mattsson
 - suutari Johan Jacobsson
 - suutarin oppipoika Joel Gröndahl

Torppia

- 1830 Torpat
 - Hulmi Hakala
 - Hulmi Mäkelä
 - Utsuri Kaukais
 - Hulmi Luolanmäki
 - Hulmi Pellonperä
-
- 1860 torpat
 - Hulmi Mäkelä
 - Hulmi Jaakola
 - Suutari Nummela
 - Suutari Rajala
 - Utsuri Töykkölä
 - Tohna Kangas

Maatalous

- Tohnassa Mustialan tehtaan valmistama karhuäes
- Karhulan Hakkisen talo sai karjaansa Suomen Ayrshireyhdistyksen kantakirjaan 1910-luvun alkuvuosiin mennessä
- Karhulan Hakkisen talossa käytössä jo 1870-luvun lopulla uusi nk. Jäävesimenetelmä, joka enteili meijeritalouden tehostumista
- Jäärävahan Sammalkuivike Osuuskunta – turpeen kuivausta – käytettiin kuivikkeina ja eristeenä

Karhula-Piltola

- Yhteinen kiertokoulupiiri 1860-luvulla
- Karhulan koulu 1914

Lähteitä

- Veikko Laakso: Suur-Loimaan historia, osat I ja II
- Kansallisarkiston digitaaliarkisto diginarc.fi (kirkonkirjat, kartat)
- Maanmittaushallituksen arkisto (kartat)
- Timo Verho: Loimaan talonpoikaissuvut 1540-1870